

PAPÍRSZELETEK

NÉMETH ISTVÁN

A galambokat etetik Velencében, etetik Dubrovnikban, s etetik Újvidéken. Etetik mindenütt. Az emberek magukhoz édesgetik őket. Nincs is talán madár, amelyik oly nagy bizalommal volna az ember iránt, mint a galamb. Nem röppen fel, ha megközelítjük. Már-már fölbotlunk bennük az utcán vagy a tereken, oly közel engednek magukhoz. Nem így, mondjuk, a verebek. Nemcsak akkor röppennek fel, rebbennek szét, ha közeledünk hozzájuk, akkor is, ha tisztes távolságban megállunk előttük s észreveszik, hogy figyeljük őket. Így van ez a városba szokott varjakkal is.

Megfigyeltem, hogy ez a szép, ünnepélyes, komoly madár nem hasonlít arra a hiú, hiszékeny mesebeli ősére, aki, hogy megmutassa a fa alatt „udvarló” ravasz rókának, minő elbűvölő hangja van, kiejti a csőréből a sajtot, azt a sajtot, amire a róka koma pályázott. A mai városi varjút nem lehet ilyen ócska trükkel csőbe húzni. A saját szememmel láttam, mégpedig számtalanszor, hogy amint ez a pompás és okos madár, csőrében a zsákmányával leereszkedik a faágra, csőréből a „sajtdarabot” óvatosan úgy helyezi az ágra, hogy a lábával, a karmaival tüstént ránehezedik, s ebből a helyzetből aztán már biztonságosan csipegetheti a finom falatokat. Két csippentés között akár károghat is. Hiába bámulna föl rá sóvár szemekkel, csorgó nyállal a róka, ravasz módon hiába erőlködne, hogy szítsa a kőszén, a fekete gyémánt színében pompázó büszke, sokat látott és tapasztalt madár hiúságát, be kellene látnia, hogy az ott a feje felett, fenn az ágon bölcsebb és okosabb nála s vele szemben

a híres és hírhedt ravaszága csődöt mond. A róluk, a rókáról és a csókáról szóló népmese tanulsága ennek ellenére örök érvényű marad: a hiú ember a ravasszal szemben könnyen megjárhatja . . .

*

Egy régi film pereg előttünk. Vagy harminc évvel ezelőtt vették fel egy író-olvasó találkozón; a hazai, délvidéki (pardon: vajdasági) magyar író egy anyaországi kollégáját faggatja, beszélgeti, akkor, amikor még sem Délvidéket, sem anyaországot nem illett emlegetni. Ők sem emlegetik. Annak idején ott voltunk ezen a találkozón, tehát élőben is láttuk és hallottuk azt, amit az emlékezet már csak halványan, a filmszalag viszont híven őriz. Az interjút így, filmszalagra véve elkészítése után és még nagyon sokáig állítólag nem vihették közönség elé, jóllehet az interjú közönség előtt, tehát nyilvánosan hangzott el. Ezen ma már, hallgatva a két jeles író beszélgetését, már csak csodálkozni lehet. Mégsem ezen csodálkozunk, hanem azon, hogy az interjú nem rögtönzött: előre megírt szövegek alapján folyik. Szövegeket mondunk, mert kettő van belőlük: egyik a kérdező előtt, a másik a válaszoló kezében. Említettük: két kiváló íróról van szó, akik jól ismerik egyik, a riporter a riportalany műveit is; olyan két kiválóságról, akik tökéletesen birtokolják anyanyelvüket, s gondolataikat élőszóban is könnyedén kifejtetik, előttük mégis az előre megfogalmazott kérdések és válaszok, papírosról kérdeznek s arról válaszolgatnak. Miért? A filmvetítés után megkérdeztem ezt a barátomtól is. Talán azért, válaszolta, hogy a szereplők elkerüljék a szklerózis okozta zavarokat. Hogy ne keressék a szavakat, főleg pedig azért, hogy azt mondják, amit eleve mondani akarnak.

Hogy azt mondják, amit mondani szabad, tesszük hozzá mi magunkban. Amit elvárt tőlük a rendezőség. Valahol valakinek fellépésük előtt talán még a szöveget is be kellett mutatniuk.

Annak idején fel sem tűnt nekünk ez a kissé merev, nem írókhoz, értelmiségiekhez illő dolog, hogy papírosról beszélgetnek. Ma döbbetenes számunkra. Egykori önmagunkról mond el valamit, meg a korról, amelyben gyanútlanul éltünk. Szegény írók nem tehettek mást: le kellett rögzíteniük, amit szöveg nélkül is elmondhattak volna. Ha a kor, amelyben éltek, teljes bizalommal viseltetett volna irántuk.

*

Szembe jön veled az utcán egy vadidegen alak, de ahogy elhaladsz mellette, s egy pillanatra ráemeled a tekinteted, rég elhunyt ismerősödre, jó barátodra, rokonodra emlékeztető vonást vélsz felfedezni az arcán, mintha csak élő valóságában suhant volna el melletted, elevenedett volna újjá egyvalaki azok közül, akinek az arcvonását, szeme villanását, főtartását mélységes-mélyen magadban őrzöd, és úgy, hogy ilyen véletlen találkozások nélkül, tehát az egykori ismerősöd stb. „hasonmásával” való találkozásod nélkül annak az alakját, arcvonását stb. nem tudnád föl idézni, újra magad elé képzelni. Olykor elegendő egy sötét szemüveg föl villanása egy idegen arcon, hogy megidézze azt a valaha ismert valakit, akinek az arcán ugyanúgy villant meg az a fekete szemüveg. Elegendő ehhez egy sajtáságos kézmozdulat, egy vállrándítás. Ilyen és hasonló apróságok maradtak meg benned azokról, akiket valaha szerettél vagy gyűlöltél, de akik már rég elporhadtak, lerázva magukról mindent, elvesztve arcvonásukat, amelyet már csak te őrzöl mélyen magadban, aki még ideig-óráig itt vagy.

*

Gondoltam, nyílt levélben fordulok Rolf Ekeus úrhoz, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet kisebbségügyi főbiztosához minapi nyilatkozatával kapcsolatban, amelyben kifejtette, hogy s mint kéne megoldani a kisebbségek gondját-baját. De miután komolyabban eltöprengtem szándékomon, be kellett látnom, hogy lehetetlenségre vállalkoznék. Hogy jövök én, egy délvidéki kisebbségi ahhoz, hogy nyílt levelet írjak egy akkora tekintélyhez, amilyen Rolf Ekeus úr? Aztán mégis azt gondoltam: ha az ember szorult helyzetbe kerül – többé-kevésbé ilyen a helyzete egy kisebbséginek – vitába szállhat, persze leginkább csak önmagában, nem csupán egy Rolf Ekeus véleményével, hanem az Ég és a Föld teremtményével is. Mért sújtasz engem, Uram, még azzal is, hogy kisebbségi sorsot szántál nekem? És az EBESZ kisebbségügyi főbiztosa miért utal bennünket bajaink orvoslása érdekében épp azokhoz, akik ránkhozta ezeket a bajokat? Mert hogy ön kimondja: a kisebbségek jogainak védelme azoknak az államoknak a kötelessége, amelyben élnek. Nem az ön szájából halljuk ezt először, ezt a gyönyörű szentenciát, amely a mi kisebbségi fülünknek komolyabban hangzik, mint a tízparancsolat. Mert ugyan a tízparancsolatban sok minden benne foglaltatik, de az szó szerint sehol sem olvasható, hogy

ne sértsd a kisebbségek jogait. Így aztán lépten-nyomon megsértik. S épp azok, akikre rábíztak bennünket, azok, akiknek a bajokat, bajainkat orvosolni kéne. Kedves Rolf Ekeus úr! Az ön jó szándéka kétségtelen, de mit sem ér, ha az csak jó szándék marad. A pokolba vezető út is ezzel van kikövezve. Hány meg hány országot, kormányt köteleztek arra, amit ön javasol, s vajon lett-e ennek kézzelfogható eredménye? Vagy csak olyan, amelyet a mi országunk produkált s minduntalan hangoztatott: hazánkban a kisebbségi probléma azáltal, hogy tökéletesen megoldódott, nem is létezik. Vagy ha mégis, példaértékű, egyedülálló az egész világon. A „példaértékűség” egyetlen szépséghibája, hogy ezt nem a kisebbségek vallják és hangoztatják, hanem azok, akiknek alárendeltjei vagyunk, akik a sorsunkat meghatározzák. Pedig minden kisebbség legfőbb törekvése, hogy ő maga legyen sorsának irányítója. Olyan egyszerű ez, mint a pofon. Vagy hogy hazai hasonlattal éljek: prost, kao pasulj. A többi mind, ahogy nagyapáink fogalmazták, úri huncutság.

*

Bepárásodott szemekkel nézem, elszoruló torokkal hallgatom az új év első napján – Petőfi születésnapján – a költő megzenésített, „megfilmesített” verseit. Az énekesek, a zenészek, tehát a szereplők korhű környezetben, a költő korabeli viseletben jelennek meg. Nem tudom, mi ragad magával jobban: a vers, a zene, a játék, a környezet otthonossága, avagy mindez együttvéve, az egész produkciónak a tökéletes összhangja. Arra gondolok, hogy ha én egy napilap szerkesztője lennék, minden január elsejei számban közölnék egy Petőfi-verset, az olvasók bizonyára hálásak lennének érte, még akkor is, ha az előttük álló költeményt már százszor is olvasták, és kívülről tudnák. Miért? Mert Petőfi ott él minden magyar szívében. De vajon igazán ott él-e? A kamaszkorukon túljutott unokáimra gondolok, meg azok barátaira, barátnőire, a mai tizennyolc–húsz évesekre, akiket most bepárásodott szememmel, elszoruló torkommal ideképezek magam mellé a tévé képernyője elé, akiknek a szemét nem kápráztatná el a produkció látványa, akiknek a figyelmét nem nyugözné le az effajta ének – tulajdonképpen népdal –, mert máshoz szokott a szemük, másfajta dalokhoz a fülük s „mozgalmasabb”, „fiatalosabb”, „robbanóbb” színpadképhez, látványhoz a szívük-lelkük. És akkor már nem csupán a Petőfi-dalok

---

hozzám még olyannyira közelálló szépsége és „romantikája” hat meg szinte már könnyekig, hanem még inkább az a felismerés, hogy az unokáimat és azok barátait, a mai ifjú nemzedéket ezek a dalok alig érintik meg. Hogy unottan, közömbösen, ásítózva tudnák csak végighallgatni. Honnan köztünk ez a fájdalmas, már-már áthidalhatatlannak látszó távolság? Ez a mély szakadék. Ebben a pillanatban nem vigasztal az okoskodás, miszerint mindig is így volt ez apák és fiúk között. Önző vagyok. Szeretnék mindenkit magam mellett tudni ebben az emelkedett megindultságomban.